

הצעה לסדר טו בשבט

לפניכם דגם של סדר ט"ו בשבט קהילתי, המבוסס על מסורת והתחדשות. בסדר ישנם ארבעה שערים, המיוצגים על ידי ארבע כוסות יין, ובכל אחד מהם הצעה שונה לחגוג את ט"ו בשבט - אפשר לבחור בכולן כליל סדר שלם ואפשר לבחור בחלקן, לפי שיקול דעתכם. השילוב בין כל ההצעות יחד ממחיש את השילוב במינונים שונים בין מסורות עתיקות וחדשות.

שער ראשון סדר מסורתי - טעימה מהסדר המסורתי בשילוב רעיונות עכשוויים.

שער שני מסורת מושבית-קהילתית מתחדשת - סיפורי ראשונים עם מקורות נבחרים ועוד.

שער שלישי מסורת וחידוש - לימוד משותף העוסק במסורת וחידוש כפי שהם באים לידי ביטוי בט"ו בשבט.

שער רביעי התחדשות ויצירה - הצעה ליצירה משותפת כביטוי לחלומות ההתחדשות של המשתתפים ושל הקהילה.

מבנה זה פותח בתכנית 'חממת שריגים' תשע"ח, והוא יכול לשמש אתכם כבסיס ליצירה מקומית המותאמת לקהילה שלכם. כל שילוב בין הרעיונות, המקורות והפעילויות יהיה מבורך.

יין אדום: סדר ט"ו בשבת מסורתית

בשער זה אנו מבקשים לחדש מנהג שנהגו המקובלים, תלמידיו של האר"י (ר' יצחק לוריא) בצפת במאה ה-17 - 'סדר ט"ו בשבת', בו עסקו בלימוד, קריאה ואכילה טקסיים של פירות הארץ. המקובלים, כדרכם, ביקשו באמצעות סמלים ארציים לחתור אל הנשגב, אל מה שמעבר למציאות ושבעומק נפשם של בני האדם.

ארבעה ראשי שנים הם:

באחד בניסן: ראש השנה למלכים ולרגלים.

באחד באלול: ראש השנה למעשר בהמה.

באחד בתשרי: ראש השנה לשמיטין וליובלות.

באחד בשבת: ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי.

בית הלל אומרים: בחמישה עשר בו.

משנה מסכת ראש השנה, פרק א משנה א

נמזוג יין אדום, המסמל את המסורת, ונברך:

ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם בורא פרי הגפן,

ונוסיף - יהי רצון שנזכה לחזק את הגזע באמצעות השריגים.

יין

נחלק למשתתפים עוגה המבוססת על קמח חיטה ונברך:

ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם בורא מיני מזונות,

ונוסיף - יהי רצון שיתקיים בנו 'יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך'

(תהלים קכח, ב)

חיטה

פירות ארץ ישראל

נברך על הפירות שמסמלים שלושה עולמות - עולם הבריאה, עולם היצירה ועולם העשייה.

לפי המקובלים, הפירות שאנו אוכלים בסדר ט"ו בשבת, מסמלים שלוש דרגות בעולם על פי סדר יורד:

פירות עולם הבריאה הנאכלים בשלמותם; פירות עולם היצירה בעלי הגלעינים; ופירות עולם העשייה, בעלי הקליפות.

מומלץ לפזר על השולחנות צלחות עם פירות, לפי העולמות. אפשר גם למקם אותם באופן מדורג, כך שמגש הבריאה יהיה הגבוה ביותר, תחתיו מגש היצירה ולמטה מגש העשייה.

ראשית נברך על הפירות המסמלים את עולם הבריאה, הנאכלים בשלמותם, על קליפתם והזרעים

שבתוכם. פירות אלו מסמלים עולם שלם שאינו נפסד - תאנים, חרובים או ענבים (צימוקים):

ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם בורא פרי העץ,

ונוסיף ברכה לאנשים אשר בעשייתם בוראים קהילה, מקרבים לבבות ומשפרים את חיי המושב ואנשיו.

פירות
עולם
הבריאה

כעת נברך על פירות עולם היצירה, אשר עיקרם נאכל וגלעינם נזרק ויוצר חיים חדשים. לפי הקבלה,

פירות אלה מסמלים את עולם היצירה וההתחדשות, את מחזוריות הטבע ופלא ההולדה - תמרים,

זיתים, תפוחים, שזיפים וכדומה.

נברך את אנשי היצירה והיוזמה בקהילה, המספקים צורה, צבע וצליל ומעשיהם נראים למרחוק.

פירות
עולם
היצירה

פירות
עולם
העשייה

נסיים בברכה על פירות עולם העשייה, שאת תוכם אוכלים ואת קליפתם זורקים -
אגוזים, שקדים ופירות הדר. פירות אלה מזכירים לנו את הצורך לבחור את העיקר
מתוך הטפל ולחשוף את הפרי מבעד לקליפות.
נברך את אנשי העשייה השקטה בקהילה, אלה שמספקים תשתית ועומק לחיי
המושב שתוכם מתוק ועסיסי.

עת לנטוע אילנות | מן המקורות

ובְּנִיתֶם תְּרֻבּוֹת עוֹלָם
שְׁמֵמוֹת תִּקְוֶמְמוּ
וְחַיִּיתֶם עַל-אֲדָמַתְכֶם
לְבִטָּח וּלְעוֹלָם.

עת לנטע אילנות,
עת לנטע אילנות,
עת לנטע ולקנות.

כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ
וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ תְּחִלָּה
וְנָתַן הָעֵץ פֵּרוֹ
וְהָאָרֶץ יִבּוֹלָה.

עת לנטע אילנות,
עת לנטע אילנות,
עת לנטע ולקנות.

וַיִּשְׁבְּתֶם אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ
וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ,
וְהָיִיתֶם כְּעֵץ שְׁתוּל
עַל-פְּלִגֵי-מַיִם
עַת לְנִטֵּעַ אֵילָנוֹת,
עַת לְנִטֵּעַ אֵילָנוֹת,
עַת לְנִטֵּעַ וּלְקָנוֹת.

צדיק כתמר | מן המקורות

צָדִיק כַּתְּמָר יִפְרָח
כְּאֶרֶז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגֶּה
שְׁתוּלִים בְּבַיִת אֲדָנָי
בְּחֻצוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ
עוֹד יִנּוּבּוֹן בְּשִׁיבָה
דְּשָׁנִים וְרֻעֲנָנִים יִהְיוּ
לְהַגִּיד כִּי-יֵשֶׁר אֲדָנָי
צוּרֵי וְלֹא-עוֹלְתָה בּוֹ

מומלץ ואפשר להוסיף לסדר שירים נוספים, סיפורי פירות ובעיקר סיפורים מקומיים.

מרביתו יין אדום ומיעוטו יין לבן: מסורת מושבית

בשער זה נתמקד במסורת המושבית, שהיא עצמה חידוש במסורת היהודית. אנו מזמינים אתכם ליצור יצירה מקומית המשלבת קטעי קריאה ושירים מתוך הארכיון המקומי וממקורות התרבות היהודית-ישראלית, לפי בחירת אנשי המושב או פרי יצירתם. לפניכם קטעים שבחרו חברי המחזור השני של 'חממת שריגים', לקראת ט"ו בשבט תשע"ח, 2018. אתם מוזמנים להיעזר במקורות אלו ולבחור קטעים אחרים שאותם תקראו יחדיו ותדונו במשמעותם.

יין נמזוג לכוסות היין הרבה יין אדום ומעט יין לבן, בתמהיל שיסמל את המסורת המושבית המשלבת יין וחדש, ומספרת את סיפורו המיוחד של המושב.

הטבע כמרכיב בזהות

האדם והטבע | מכתבי א"ד גורדון

"ופקחת ביום ההוא את עיניך
והצצת היישר אל תוך עיני הטבע
וראית בהם את תמונתך, וידעת - כי אל עצמך שבת.
כי בהתעלמך מהטבע, התעלמת מעצמך."
"כי האדם כאשר הוא אדם.
צריך להיות תמיד בתוך הטבע.

כי הטבע הוא לאדם המרגיש והמכיר - ממש מה שהמים הם לדג.
כי לא רק להשתקפות בבואתו של הטבע בתוך נפשו זקוק האדם, זקוק הוא למגע של הטבע, ללחיצה המקפת והמאחדת שהטבע - שההוויה האין-סופית - לוחצת על כל נקודה מנקודות גופו ונפשו, ומכריחה אותו לחיות, להיות אדם, להיות פרט בפני עצמו".
הבחירה של שושי לוביש לוי - מושב בני דרור

ירוק | רבקה הזה

ירוק הוא הצבע שלי
ירוק בהיר של נבט שעדיין אינו יודע למה לצפות
ירוק של עצים רטובים אחר הגשם
ירוק של דשא, עשב המשתרע על מישור רחב ידיים
ירוק תמים המביע בדיוק את הנראה.
עייפתי מן הוורוד, הסגול והאפור המתוחכמים
מן הדברים הנאמרים ומסתירים במילותיהם כוונות אחרות
שבעתי מהשחור והלבן החורצים גורלות
גם האדום התקיף מתיש לפעמים.
אל הצהוב הזורח והכחול הבוהק אני מתקרבת
יחד הם יהיו לירוק המרגיע והטוב.
הבחירה של רבקה הזה - מושב אשתאול (פרי יצירתה)

המסר החינוכי של ט"ו בשבט

המנהג לחגוג את ראש השנה לאילנות בחודש שבט דווקא, חודש מרובה גשמים בו עומדים העצים עירומים, האדמה לחה והשמים קודרים ואפרוריים - היא תמוהה. לכאורה, היה מתאים יותר לחגוג את 'חג האילנות' באביב, כשהכול פורח... ולמה דווקא בחודש שבט? כלפי חוץ נראים האילנות דוממים, מתים, אך בתוך תוכם, עמוק עמוק מתחיל זרם חדש להתפשט ובתוך האילן הדומם עולה לה בשקט בשורת התחדשות קרובה... ועם ישראל יודע לחגוג לא רק את ה'יש', את מה שגלוי, אלא גם את התקווה הגדולה, את העתיד! (מעובד מתוך אתר תנועת הנוער אריאל) הבחירה של מעיין אהרון - מושב אביעזר

"מי צריך טו בשבט?" | עזריה אלון

"כשאני שומע 'טו בשבט' אני רואה לפני אלפים אלפים של עצים שניטעו בטקסים גדולים בכל רחבי הארץ במשך הט"ו בשבטים שעברו, ואפילו את שנתם לא הוציאו. לזה אתם קוראים חינוך לאהבת העץ וליחס לעץ, כאשר שותלים יערות שלמים וזונחים אותם בו ביום? מאז עמדתי על דעתי וראיתי את גורל העצים הללו ואת רגש הזלזול שהם נוטעים בילדים - אני מתנגד לנטיעות בטו בשבט [...]. כל עניין הנטיעה בט"ו בשבט - מופרך מעיקרו: אין זה תאריך מתאים לנטיעה כלל ועיקר. עצי יער ועצי שלכת - צריכים להיות נטועים זמן רב לפני כן; הראשונים - כדי שייטיבו לנצל את גשמי החורף, והאחרונים משום שבמועד זה הם כבר צריכים להיות מוכנים להשריש ולבלב. גם עצים המועתקים בפחים או גושים, כגון עצי הדר - עדיין לא הגיע מועדם להינטע [...]. מי אמר כי הכרחית נטיעה דווקא? - נצא לשדה או להר ונראה את הצמחים במקום גידולם ובהתעוררותם. במקום לשבור את ענפי השקד להעמידם בצנצנות ולשיר "השקדיה פורחת" - נלך אל העץ, נסתכל בו ונהנה ממנו בלי לשברו. כל דבר אפשר לקלקל, ואפשר לעשות כראוי - וט"ו בשבט בכלל זה. נעשה אנחנו כראוי חג שמח." "טו בשבט - מקור ומנהג, טבע וטקס" | הבחירה של חנוך קציר - מושב חגלה

כי האדם עץ השדה

שורשי | מילים: אברהם לוי, לחן: גבי דהאן

היכן הם שורשי אם תשאלני
אם צעירים הינם היום או עתיקים
עוד ירוקים השורשים התאמיני
הוי עתיקים המה מאוד גם מוצקים

והם טמונים היטב באדמותיך
בהר בעמק במרחב ובמדבר
והם שותים בצמאונם את כל מימיך
והם גם ערוכים היטב אל המחר.

היכן הם שורשי אם תשאלני
אם צעירים הינם היום או עתיקים
עוד ירוקים השורשים אנא הביני
אך עתיקים המה מאוד מוצקים

גם לא חקרתי בספרים ולא דרשתי
על אם הדרך לא מצאתי כל סימן
ורק דבר אחד קטן פתאום הרגשתי
שהם צומחים היטב וזהו זה הזמן.

© כל הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

שורשים דרכי אבות
שורשים כל השבטים

כל שירי דוד עכשיו הם שורשים
שורשי משלי שלמה
שורשי בנביאים
שורשי בירושלים נס הרים.

[להאזנה לשיר בביצוע שימי רון](#)

[סרקו את הברקוד <<<](#)

מרביתו יין לבן ומיעוטו יין אדום: מסורת וחידוש

בשער זה אנחנו מזמינים אתכם ללימוד יצירתי על ט"ו בשבט ועל פניו הרבות והמשתנות לאורך הדורות. גם אנו מוזמנים להמשיך ולשמור על המסורת, לחדש בה ולחגוג יחד בכל שנה ושנה.

נמזוג לכוסות יין לבן מהול במעט יין אדום ונשתה לכבודם של כל הדורות שקדמו לנו, שגילו עוד ועוד פנים במסורת העתיקה שלנו, שהמשיכו לחדש והפכו את התורה העתיקה לתורה של חיים בעלי משמעות ועניין.

יין

למרבה ההפתעה אין ט"ו בשבט מוזכר כלל במקרא ואין הוא חג נטיעות כלל ושמה אף לא חג בכלל. מקורו במשנה במסכת ראש־השנה פ'יום ראשית שנת מעשר - שנת מסים חדשה, לכאורה כעין ראשון בינואר ראשית שנת מס. מט"ו בשבט עד ט"ו בשבט על האיכר לתת מעשרות מפרי העץ למשרתים במקדש הכוהנים והלוויים, וגם לעניים. עונה זאת של השנה נבחרה כי רוב העצים בשלכת, אין בהם פרי ובעצם בתאריך זה מתחיל תהליך ההתחדשות לקראת שנת פרי חדשה. וכמובן איזה חג וחגיגה יש בראש־השנה למסיום עם החורבן, כאשר אין ארץ ישראל ואין מקדש וכוהנים ולוויים ואיכרים בארצנו כמעט נעלם ט"ו בשבט.

מי שגאל את היום משכחה הם המלמדים, המחנכים והמקובלים בדורות הגלות. המלמד אומר לתלמידיו להביא ביום זה לחדר פירות. סביב ערמת הפירות מספר הוא על פירות ועצי ארץ ישראל. בחורף הגולה הוא מעורר ניצוץ של אהבה וגעגועים לארץ בה האביב יונה עולמים. באמצעות פירות הגולה מתעוררת הכמיהה לארץ ישראל ופרותיה.

מקובלי צפת ערכו סעודה מפירות הארץ ביום זה. רק במאה ה־17 בספר שמחברו עלום בשם "חמדת הימים" ובו תיקונים מיוחדים לחגים מופיע "תיקון" לט"ו בשבט. בתיקון זה אוכלים שלשים מיני פירות, שותים ארבע כוסות יין אדום ולבן ואומרים קטעים מהתורה, נביאים כתובים משנה וזוהר על עצים וצמחים.

עם ראשית הציונות כאשר ברור שלא מספיק לאכול פירות אלא יש לנטוע ולגדל עץ ופרי, פעם נוספת לוקח המחנך את היוזמה.

בט"ו בשבט שנת 1890 מוציא מנהל בית הספר בזיכרון־יעקב את תלמידיו לנטיעת עצים. המנהג הולך ומתפשט בירושלים, אחוזת בית והמושבות העבריות. הרעיון מכה שורש עד כי נדמה שמנהג זה הוא עקרו של ט"ו בשבט מימים ימימה. בנימין יוגב (בוג'ה)

שאלות לדיון:

- מדוע לדעתכם הפך מועד ראשית שנת המס לחג, כבר בימי קדם? מהם הערכים או הרגשות שהובילו לשינוי זה?
- חשבו על השינוי שחל בתוכני החג - עד כמה שינוי זה שינה לדעתכם את מהותו של החג ועד כמה דווקא שימר את ערכי העומק שלו?
- אילו יכולתם, אילו תכנים או ערכים הייתם משלבים בחג בימינו ובאילו מעשים הייתם מביאים ערכים אלו לידי ביטוי?

עץ | מילים: ערן צור לחן: קורין אלאל

עכשיו הכול כמו אבוד, ורוח בעצים חזק
עכשיו עמוק בתוך היער גזע מן העץ ניתק

גזע מוטל באדמה - הרוח החזק תלש
גזע נשבר מתוך העץ - עכשיו יבש

אפילו כשהכול נראה אבוד, ורוח בעצים חזק
עמוק בתוך היער - שתיל פתאום בתק

הפרי נפל שם לא רחוק - הצמיח שורש של ממש
ושורשים הצמיחו שתיל - אשר ירוק לבש

מוציא ישן מפני חדש - הוא שיוציא ענף חדש
מוציא ישן מפני חדש - הוא שיוציא ענף חדש

אפילו כשהכול נראה אבוד, ורוח בעצים חזק
עמוק בתוך היער - שתיל פתאום בתק

© כל הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

שאלות לדין:

- מה אומר ערן צור על התחדשות העצים?
- מה דעתכם על המחשבה שדווקא בתוך הסערה ובגללה, באה ההתחדשות?
- האם חוויתם דבר דומה בחייכם, ביחס לעצים או לאנשים? מה קורה ליער הישן כשיש התחדשות? האם הוא נשמר או נעלם?

תקומתו של העץ איננה מושרשת בענפים בעלים ובפירות המפוארים, אלא בשורשיו, שהם מחזקים במקום אשר הרוחות והסערות לא תגענה שמה. הם מתחזקים על מקור מים חיים של התחדשות.

העץ איננו דואג בזמן שהסערות תופסות אותו, מנענעות אותו ומכופפות אותו, הוא לא נע ולא זע ממקומו, וכל זמן שהוא לא נעקר ממקומו, היה תהיה לו תקומה! ועל כן נמצא שהאילן לא הפסיד כלום, אדרבא - החליף כוח במאבק. כן הוא האדם.

כל זמן שהוא נצמד לשורשיו הרוחניים שום רוח לא תעקור אותו ממקומו. ונהפוך הוא, הסערות תעוררנה את כוח ההתחדשות!

הרב שמשון רפאל הירש, במעגלי שנה, ט"ו בשבט בני ברק, תשכ"ו

שאלות לדין:

- מה היחס בין השורשים לנוף העץ לפי רש"י הירש? מדוע ההתחדשות מקורה דווקא בשורשים?
- מהם השורשים שלכם? במה אתם נאחזים כשסוער בחוץ?
- מתי חשתם שהשורשים שלכם מאפשרים לכם להתחדש ומתי חשתם שהם עוצרים בעדכם?

נסיים את הלימוד בשירה של נעמי שמר, המבוסס על תורתו של ר' נחמן מברסלב - שירת העשבים. בעודנו שרים נהרהר בשאלה, כיצד שירו של "כל עשב ועשב" עם הניגון המיוחד שלו מוסיף למסורת ולהתחדשות של הקהילה שלנו.

שירת העשבים | נעמי שמר

וכשהלב
מן השירה מתמלא
ומשתוקק
אל ארץ ישראל
אור גדול
אזי נמשך והולך
מקדושתה של הארץ
עליו
ומשירת העשבים
נעשה ניגון
של הלב.

דע לך
שכל רועה ורועה
יש לו ניגון מיוחד
משלו
דע לך
שכל עשב ועשב
יש לו שירה מיוחדת
משלו
ומשירת העשבים
נעשה ניגון
של רועה

© כל הזכויות שמורות למחברת ולאקו"ם

כמה יפה
כמה יפה ונאה
כששומעים השירה
שלהם
טוב מאוד
להתפלל ביניהם
ובשמחה לעבוד
את השם
ומשירת העשבים
מתמלא הלב
ומשתוקק

יין לבן: התחדשות ויצירה

בשער זה אנחנו מזמינים אתכם לחשוב על התחדשות וליצור אותה דרך הכנת עציץ משאלות להתחדשות.

ציוד נדרש

- אדניות קטנות (או קופסאות פלסטיק ממוחזרות)
- אדמה
- שיפודים
- יריעות סול צבעוניות או פרחי סול מוכנים
- מדבקות צבעוניות או צבעים לציור על פלסטיק

מהלך הפעילות

חלקו לכל משתתף או לכל משפחה אדנית קטנה עם אדמה, קיסם ופרח סול או יריעות סול להכנת פרח. הזמינו כל משתתף או משפחה, לחשוב על הדבר שבו ירצו להתחדש לקראת האביב המתקרב, אילו 'פרחים' או 'צמחים' היו רוצים שיצמחו בערוגה שלהם. לאחר מכן בקשו מהם לתמצת את הרעיון שלהם למילה אחת או שתיים ולכתוב זאת על הפרח, אותו 'שתלו' באדמה. אפשר לקשט גם את האדנית, ברוח תקוות ההתחדשות והיצירה.

את הפרחים שנוצרו אפשר לרכז 'לגינה קהילתית' או להזמין את כל המשתתפים לקחת הביתה ולהביא שוב בשנה הבאה לסדר ט"ו בשבט...

כמוזיקת רקע לעבודה אפשר להשמיע את השיר 'אחלה עולם'

איזה אחלה עולם | ג'ורג' וייס ובוב ת'יל

תרגום לעברית: עלי מוהר ומאור כהן | עיבוד: אלון אולארצ'יק ועדי רנדט

וכל צבעי הקשת, יפים וחדשים
פרושים אחרי הגשם על פני האנשים
והיום כה יפה, וקל לי כל כך
לומר שאני אוהב אותך
והנה תינוקות בוכים במיטה
מה שהם ילמדו לעולם לא אדע
אז אני שר לעצמי, איזה אחלה עולם

כשאני רואה בחלוני
עץ שמוריק לך וגם לי
אני שר לעצמי, איזה אחלה עולם
השמיים כחולים, ענן הוא לבן
והבוקר בהיר ובלילה אשן
ואחלום לעצמי, איזה אחלה עולם

[להאזנה לשיר סרקו את הברקוד <<<](#)

© כל הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

לסיום הסדר נמזוג לכוסות יין לבן ונברך את כל האנשים היצירתיים שיצרו את סדר ט"ו בשבט, ואת המסורת שלנו שתמיד מוכנה להתחדש, לצמוח ולהגשים חלומות. לחיים!